

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА 3 1955 ГОДА ●

● NO.33 (3441) ●

● ЧАЦВЕР, 3 ВЕРАСНЯ, 2015

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Ваша Вялікасць Песня
У песні, прысвечанай памяці беларускага святара і паэта Казіміра Свяяка, ёсць важкія словы: “Моў прыгожых ёсць на свеце многа, / Ды найпрыгажэйшая — свая...” **Стар. 2**

Звон з Нагасакі
У Чырвоным касцёле Мінска смуткавалі над стратамі, панесенымі японцамі 70 гадоў таму ад узрыву другой у свеце атамнай бомбы **Стар. 4**

Цёплыя сустрэчы сяброў
Турысты з Эстоніі былі прыемна ўражаныя тым, як сустракаюць гасцей у Беларусі **Стар. 4**

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Аддай — і вернецца...

У Беларусі шмат робіцца для папулярызацыі багатай кніжнай спадчыны папярэднікаў, якая зберагаецца ў тым ліку і ў кнігасховішчах суседніх краін

Нашы чытачы ведаюць ужо пра некаторыя знакавыя беларускія кніжна-культурныя праекты апошняга часу, сярод якіх факсімільнае перавыданне ўсіх кніг Францыска Скарыны, а таксама ацалелых фрагментаў знакамітага Тураўскага Евангелія XI стагоддзя. Пра тое, у прыватнасці, былі тэксты “Добрая вестка з Турава” (ГР, 4.09.2014), “Вяртаць. Чытаць. Гразважашь” (ГР, 11.09.2014), “У Маскву — з кнігамі” (ГР, 23.07.2015). У апошнім з іх намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі па навуковай рабоце Аляксандр Суша расказваў аб прэзентацыі гэтым летам у Маскве, у Дзелявым і культурным комплексе Пасольства Беларусі ў Расіі, унікальнага факсімільнага выдання “Кніжная спадчына Францыска Скарыны”. Тады ж беларусы і ў самыя буйныя маскоўскія кнігасховішчы падарылі па пяць першых скарынаўскіх тамоў.

Былі ў СМІ згадкі і пра ўрачыстую прэзентацыю факсімільнага перастварэння фрагментаў Тураўскага Евангелія ў Вільнюсе: 18 чэрвеня, пад час Дзён культуры Беларусі ў Літве. Чаму і як тое адбывалася, а таксама пра супрацоўніцтва беларускіх вучоных, бібліятэкараў, кнігазнаўцаў з калегамі з Літвы і Украіны — наша чарговая гутарка з Аляксем Сушам.

— Спдар Алякс, што канкрэтна ідзе ў Вільнюсе адбывалася?

— Там прайшоў, я б сказаў, цэлы

Супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі на экскурсіі ў Бібліятэцы Урублеўскіх

комплекс мерапрыемстваў. Гэта быў двухдзённы візіт супрацоўнікаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі да калег. Асноўная падзея — прэзентацыя факсімільнага выдання Тураўскага Евангелія. Тое адбывалася ў будынку Прэзідыума Літоўскай акадэміі навук: у самым цэнтры горада, на праспекце Гедыміна, насупраць Кафедральнага сабора. Урачыстасць праходзіла ў шыкоўнай Вялікай зале Акадэміі, і ў ёй удзельнічала нямала беларусаў, што цяпер жывуць у Вільнюсе. Шмат

прышло літоўскай інтэлігенцыі, у тым ліку даследчыкі, выдаўцы, дзеячы культуры, журналісты. Пад час прэзентацыі выступілі прэзідэнт Літоўскай акадэміі навук Вальдэмарас Разумас, дырэктар Бібліятэкі Урублеўскіх Сігітас Нарбутас — ён, дарэчы, з вядомага ў Беларусі шляхецкага роду Нарбутаў. Прымаў удзел і Пасол Беларусі ў Літве Аляксандр Кароль, сказаў прыгожае слова. Пасольства выступала і адным з арганізатараў мерапрыемства, раз-

ам з Бібліятэкай імя Урублеўскіх Літоўскай акадэміі навук і нашай бібліятэкай. Выступалі яшчэ мы з дырэктарам НББ Раманам Матульскім ды літоўскі даследчык Сяргей Цемчын. Паехалі ж мы туды, каб нібыта паставіць кропку ў вялікім і важным міжнародным праекце ўзнаўлення Тураўскага Евангелія. Як вядома, у Вільнюсе, дзе зберагаюцца ацалелыя аркушы кнігі, мы ўзялі яе лічбавую копію — туды ж і прывезлі гатовую факсімільную кнігу. → **Стар. 3**

КРЭАТЫЎНА!

Францыск Скарына “пасяліўся” ў Шчучыне

Рыгор Арэшка

Райцэнтр Гродзеншчыны праз некалькі дзён стане сталіцай Дня беларускага пісьменства

Арганізатары свята, якое пройдзе ў Шчучыне 5 і 6 верасня, вырашылі арыгінальным чынам пакінуць згадку і пра свята ў горадзе, і пра сёлетні 525-гадовы юбілей першадрукара і асветніка Францыска Скарыны. І вось на бакавым фасадзе 2-й шчучынскай школы з’явілася маштабная выява знакамітага палачаніна.

Насценны жывапіс — справа рук мастакоў з мінскай студыі ArtShok. Яе прадстаўнік Максім Мамедаў патлумачыў: творцы падрыхтавалі эскізы фрэскі, якія потым мелі грамадскае абмеркаванне і былі зацверджаны. На сцяне школы кампазіцыя займае больш за 220 квадратных метраў, там на фоне блакітнага неба і аблокаў намалюваны дзве карціны: Францыск Скарына на фоне рукапіснага скрутка і кнігі, а таксама брэндавая для Шчучына гадзіннікавая вежа. Пры стварэнні выявы, што заняло амаль тыдзень, каманда мастакоў выкарыстоўвала праектар для разметкі сцяны, акрылавыя фарбы наносілі з балончыкаў.

Яркае фрэска — толькі адна з “фішак” свята. У Шчучыне адкрываецца і кнігарня-кавярня, дзе можна будзе пачытаць кнігі за кубкам кавы, абноўлены многія аб’екты сацыяльна-культурнай сферы.

ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

За кнігамі — людская праца

Часта пра дзіцячае кнігавыданне выказваюць меркаванні пісьменнікі, радзей — мастакі альбо кіраўнікі выдавецтваў. А мы прапануем паслухаць Вольгу Аляксееву — аўтарызтэтную рэдактарку Выдавецкага дома “Звязда”. Тэма размовы — кнігі, адрасаваныя дзецям.

— Вольга, адзел кніжнай групы Выдавецкага дома “Звязда”, якім вы кіруеце, шмат займаецца дзіцячай кнігай. Як з вышнімі пасадамі і жыццёвага досведу, вы ацэньваеце дзіцячае кнігавыданне ўвогуле ў нашай краіне. Ці задавальняецца, скажам, попыт юных чытачоў?

— Дзіцячых кніг выдаецца

вельмі шмат, яны даволі разнастайныя. І сярод іх вялікага мноства кожны можа знайсці нешта цікавае для сябе. Аўтары стараюцца пісаць па-сучаснаму, што немалаважна, мастакі часам, арыентуючыся на замежныя кнігі, уводзяць нешта незвычайнае ў афармленне. Працэс стварэння кнігі доўгі і даволі цікавы. І разам з тым выдаюцца класічныя кнігі, такія, якія былі ў нашым дзяцінстве, у дзяцінстве нашых татаў і матуль, а можа нават іх бацькоў. Хтосьці скажа, што гэта ўжо не модна, а хтосьці, не раздумваючы, купіць у кнігарні якую-такую кнігу.

— Складаная задача: дагадзіць адразу і бацькам, і дзецям... Працуючы над дзіцячай кнігай, вы найперш думаеце пра чытача ці

пра яго бацькоў, якія прымаюць рашэнне, якую кнігу набыць?

— Думаем і пра дзяцей, і пра іх бацькоў. Спачатку, канешне, кніга трапіць на вочы, а потым і ў рукі дарослым. Таму важна, каб выглядам сваім яна “зачпіла”. Іншая справа: змест. Хтосьці хоча чытаць малому казкі па-беларуску, хтосьці хоча кнігу на рускай мове. І мы з увагай ставімся і да тых, і да другіх. А трэба ж яшчэ думаць і пра маленькага чытача. Зрабіць кнігу — не так проста, як можа падацца на першы погляд. За кожнай — вялікая людская праца. Існуюць нормы, якія кнігавыдаўцы павінны прытрымлівацца: шрыфты, памер літар, колькасць ілюстра-

цыі... Часам абмяжоўваем сябе ў памкненнях з-за таго, што друкарні тэхналагічна, тэхнічна не могуць рэалізаваць задуму. Ды ўсё ж працу сваю мы робім з пачуццём вялікай адказнасці.

— Скажыце, аўтары з новымі, яркімі творами самі прыходзяць у Выдавецкі дом ці вам даводзіцца шукаць таленавітых паэтаў, празаікаў?

— Раз на раз не прыходзіцца. Канешне, стараемся друкаваць тых, каго ўжо можна назваць класікамі ў дзіцячай літаратуры. Гэта Анатолий Зэкаў, Раіса Баравікова, Аляксандр Бадак, Віктар Гардзей, Уладзімір Магзо, Алена Масла, Мікола Чарняўскі, Міхась Пазнякоў... Усіх проста не згадаеш, таму тут варта паставіць шматкроп’е...

→ **Стар. 2**

ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

За кнігамі — людская праца

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

У іх дрэнных твораў проста не бывае. Часам звяртаемся да іх з прапановаю зрабіць які-небудзь цікавы праект. І яны згаджаюцца. Але, безумоўна, звяртаюцца да нас і тыя, хто яшчэ ніколі не меў уласнай кнігі. Часам і сярод такіх трапляюцца таленавітыя людзі. А больш прадметная размова атрымліваецца з тымі з іх, хто ўжо друкаваўся ў дзіцячых часопісах. Калі ж чалавек “з вуліцы” прыносіць рукапіс адразу ў аддзел кнігавыдання — гэта выклікае некаторае, прабачце, падзрэненне.

— Што болей цяпер гаспадарыць у дзіцячай літаратуры? Апавяданні? Вершы? Казкі?

— Цяжка сказаць, якія жанры пераважаюць. Сярод твораў беларускамоўных пісьменнікаў ёсць казкі, вершы, загадкі, розныя смяшынкi, блытанкі, скорагаворкі... Кнігі на рускай мове — гэта часцей за ўсё вершы. У апошні час мы выдалі кнігі Наталі Ігнаценкі, Яніны Жабко, Віктара Кудлачова ды іншых. На другім месцы, відаць, назаву казкі ды казачныя апавесці. Што да апавяданняў, то іх не стае як сярод рускамоўных твораў, так і сярод беларускамоўных. Не стае падлеткавай апавесці.

— Выдавецкі дом “Звязда” выпускае некалькі кніг з выразна зададзеным выхаваўчым, адукацыйным напрамкам. Яны вучаць бяспецы паводзін, напрыклад... Наколькі яны, на ваш по-

гляд, запатрабаваныя?

— Сапраўды, сёлета мы запусцілі дзве кніжныя серыі: “Вясёлыя калейдаскопы” і “Про безпачаснасць дзецям”. Апошняя стваралася мэтанакіравана і, хутчэй, для бацькоў. Гэта серыя кніг, дзе ў форме казкі апавядаецца аб правілах паводзін на вадаёме і пabлізу яго. І паколькі Беларусь — краіна лясная, то расказваем, як арыентавацца ў лесе, што не пажадана і што можна там рабіць. Яшчэ адаптуем для дзяцей правілы паводзін на дарозе, правілы пажарнай бяспекі. Стварыў кніжкі пісьменнік Геннадзь Аўласенка, ілюстравала іх таленавітая мастачка Аксана Аракчэва. Серыю мы запланавалі на рускай мове: каб кнігі былі больш даступнымі кожнаму, улічваючы, што большасць дзяцей чытае сёння па-руску. Гэты праект падтрымала Міністэрства па надзвычайных сітуацыях. Дзяржаўтаінспекцыя краіны. Там папярэдне знаёмліліся з рукапісамі кніг, і запусцілі іх у вытворчасць мы з ўлікам ўсіх заўваг адгуль. Мяркую, варта было б усім бацькам набыць такую серыю для сваіх дзяцей, бо чытаць гэтыя кніжкі і цікава, і карысна.

— Каго б з аўтараў вы назвалі адкрыццём менавіта Выдавецкага дома “Звязда”?

— Смела назаву маладога казачніка Дзмітрыя Саўчыка. Пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісава, здаецца, да знаёмства з намі ўжо мела адну кнігу, але тым не

менш ужо тры яе кнігі выдадзены ў нас, супрацоўніцтва прадаўжаецца. Летась мы працавалі з тэлеведучай Вікторыяй Сянкевіч: выдалі яе казачную кніжку “Любопытная устрица”.

— Пагаворым пра ілюстрацыі ў дзіцячай кнізе. Яны ж не менш важныя, чым тэксты?

— Безумоўна! Часам, прызнача, мастак робіць нават большую працу, чым пісьменнік. Мы, бывае, жартуем, што імя мастака можна выносіць на вокладку. І, магчыма, у хуткім часе і ўвядзём гэта ў практыку. У любым выпадку нельга сказаць, што кніга — гэта творчы набытак толькі пісьменніка. Бо гэта ж яшчэ і прадмет гонару для мастака. Таму калі атрымліваем з друкарні новую кнігу, і я званю аўтару і мастаку, каб парадаваць іх такой навіной, то і мастаку кажу таксама: “Выйшла ваша кніга”. Дарэчы, Выдавецкі дом “Звязда” шмат працуе з маладымі мастакамі, ахвотна запрашаем у свае праекты творчую моладзь. Ім жа таксама трэба дапамагчы праявіць, раскрыць сябе. Можна, хтосьці з часам стане вядомым кніжным графікам, і мы будзем ганарыцца, што пачынаў ён у нас. Пастаянную супрацу маем з мастачкамі Марысяй Лось, Данай Руновай. Яны значна выраслі ў прафесійным плане, калі, напрыклад, параўноўваць іх першыя кнігі з тымі, што выходзяць сёння. Ангеліна Вашчанка, Кірыл Задворны, Уладзіслаў Яраслаўцаў нядаўна далучыліся да кніжнай

Вольга Аляксеева робіць кнігі для дзяцей

справы. Іх работы нам спадабаліся, кожны з іх мае ў творчым набытку як мінімум па адной кнізе, працуе над наступнай.

— Чаго, на ваш погляд, пакуль не хапае дзіцячай кнізе?

— Магчыма, паліграфіі. З заздрасцю гляджу на нямецкія, літоўскія, украінскія, польскія кнігі. Аўтараў у нас хапае, і твораў харошых, і мастакі ідуць у нагу з часам. Не хочацца стаяць на месцы, варта рабіць штотраза нешта новае, цікавае.

— А каго з класікаў, хто працаваў для дзяцей, вы гатовы сёння перавадаваць?

— З класікаў — любога, і хоць заўтра! Я сама расла на класічных вершах, таму з задавальненнем выдала б казкі Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, апавяданні Змітрака Бядулі, вершы Цёткі... Гэта тыя асобы, якія пачыналі беларускую дзіцячую літаратуру. І, канешне ж, класікаў канца ХХ стагоддзя: Уладзіміра Караткевіча, Янку Маўра, Паўла Місько, Васіля Вітку, Максіма Танка, Уладзіміра Мацвеенку ды многіх іншых трэба, і проста неабходна ярка і прыгожа перавадаваць.

Гутарыў Максім Жалезінка

ПЕРАЕМНАСЦЬ

Ваша Вялікасць Песня

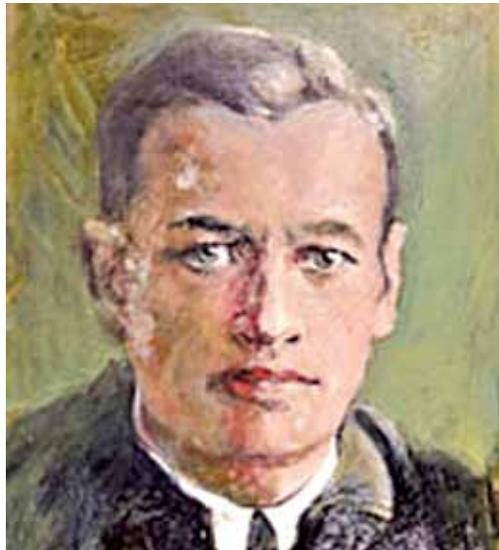
У песні, прысвечанай памяці беларускага святара і паэта Казіміра Сваяка, ёсць такія важкія словы: “Моў прыгожых ёсць на свеце многа, / Ды найпрыгажэйшая — свая...”

Згадаў нядаўна знакамітае выслоўе “Нам не дано прадугадаць, чым слово наше отзовется”, калі ў інтэрнэце выпадкова адшукаў песню на свае словы “Памяці Казіміра Сваяка”. Аўтар музыкі і выканаўца — Аляксандр Якіменка. Так здарылася, што з Аляксандрам мы знаёмы завочна. Няма гадзі таму я даслаў яму свае вершы — і з часам пачалі з’яўляцца нашы з ім агульныя песні: “Астравеччына”, “Дачка лесніка”, “У Міхалішках”...

Калі я даслаў песню “Памяці Казіміра Сваяка” ў беларускую перадачу латвійскага радыё “Домская плошча”, мне паведамілі: песню выпускаць у эфір нельга, яе можна слухаць толькі ў вузкім коле слухачоў. Што ж, хай так і будзе! Вось я і раслаў песню сваім сябрам і знаёмым. Быў вельмі ўспешаны, калі ад іх пачалі прыходзіць добрыя водгукі, падзякі.

Сёлета быў у сваёй роднай вёсцы Падольцы на Астравеччыне, наведаў школу: там праходзіла творчая сустрэча. Быў прыемна ўражаны, як там шануюць памяць земляка, паэта і святара Казіміра Сваяка. Спадзяюся, і нашай з Аляксандрам Якіменкам песні на канаваны добры лёс. Дасылаю вам верш “Казімір Сваяк”, каб у беларускіх суполках замежжа была магчымаць развучыць словы песні. Звярну ўвагу: радкі з майго верша “І маё часамі сэрца плача, / Бо такі ж у роднай мовы лёс” пераклікаюцца з такім радком Казіміра Сваяка: “Пішу, бо сэрца плача”...

Станіслаў Валодзька,
член Саюза пісьменнікаў Беларусі,
г. Даўгаўпілс, Латвія

Казімір Сваяк. Карціна Язэпа Драздовіча

ДАВЕДКА ГР

Ксёндз-літаратар Канстанцін Стаповіч (літаратурны псеўданім Казімір Сваяк) нарадзіўся 6 (19) лютага 1890 года ў вёсцы Барані Свянцянскага павета Віленскай губерні (цяпер Астравецкі раён Гродзенскай вобласці) у шматдзетнай сялянскай сям’і. У 1924 годзе ў Вільні пабачыў свет яго адзіны прыжыццёвы зборнік паэзіі “Мая ліра”. Пачынаецца ён вершам “Мест прадмовы”, у якім паэт спавядаецца: “Пішу я, бо плача сэрца”. Доўгі час пра ягоную літаратурную творчасць ведалі толькі спецыялісты-літаратуразнаўцы. Да чытача Казімір Сваяк пачаў вяртацца ў 1988-89 годах: тады некаторыя яго вершы былі надрукаваны ў часопісах. У падручніках па беларускай літаратуры для ВУНУ пачала па-новаму, аб’ектыўна разглядацца яго творчасць. Пазней з’явіліся рэпрэнтныя выданні “Мая ліра”, малітоўнік “Голас душы”, чацвёртае выданне дзённіка “Дзея маёй мыслі, сэрца і волі”. У вёсцы Барані дзейнічае Музей Казіміра Сваяка.

Станіслаў Валодзька

Казімір Сваяк

Вёсачка Барані — за барамі —
Мілая радзімка Сваяка,
Дзе ўзяла пачатак свой уранні
Слынная жыцця яго рака.
Слухалі тут беля бярозкі
І пачуў нарэшце белы свет,
Як з чароўнай Музай-беларускай
Шчыра гаварыў Сваяк-паэт.
Моў прыгожых ёсць на свеце многа,
Ды найпрыгажэйшая — свая.
Як на беларускай мове з Богам
Годна размаўляў святар Сваяк.
Колькі гора наш народ пабачыў,
Колькі здэкаў люд наш перанёс!
І маё часамі сэрца плача,
Бо такі ж у роднай мовы лёс.
Толькі ўсё ж я скрусе не скаруся:
Ёсць яшчэ на свеце сваякі,
Што ўтрымаюць гонар беларусаў. —
Жыцьме Беларусь вякоў вякі!..

КОНКУРСЫ

Хто вандруе,
той не сумуе

Стартаваў Рэспубліканскі турысцкі конкурс “Пазнай Беларусь”. Можна паўдзельнічаць!

Конкурс традыцыйна, з 2003 года арганізуюць Міністэрства спорту і турызму Беларусі, Нацыянальнае агенцтва па турызме і рэдакцыя газеты “Туризм и отдых”. У ім шэраг намінацый, удзельнічаюць мясцовыя выканаўчыя і распарадчыя органы, суб’екты і аб’екты турдзейнасці, розныя СМІ краіны, экскурсаводы і гіды-перакладчыкі.

Спецыяльна для чытачоў “Голасу Радзімы” звяртаем увагу: у намінацыі “Я пазнаю Беларусь” прэтэндаваць на перамогу можа кожны, хто жадае. Для гэтага трэба зрабіць найбольш фатаграфій на фоне тураб’ектаў Беларусі. Каб дапамагчы турыстам складзі маршрут падарожжаў, Нацагенцтва прапанавала прыкладны спіс (больш за 560 аб’ектаў!), якія можна наведаць. У ім — замкі, музеі, цэрквы, манастыры, сядзібы, туркомплексы, фабрыкі ды многае іншае. Адна з умоў: фотаздымкі павінны быць зроблены з 1 кастрычніка 2014 па 30 верасня 2015 года.

Падрабязнасці конкурсу можна знайсці на сайце Міністэрства спорту і турызму.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Аддай — і вернецца...

(Заканчэнне. Пач. на стар. 1)

— Узялі — будзённа гучыць, асабліва ў дачыненні да фрагментаў нацыянальнай святыні, самай старажытнай кнігі на тэрыторыі і Літвы, і Беларусі. Як гэта ўвогуле ўдалося: узяць?

— Можна сказаць: па-шанцавала, так зоркі сталі... А пачыналася ўсё са звароту з Мінска ў Вільнюс, мы прасілі калег: давайце паспрабуем, давайце разам зробім карысную справу для Літвы і Беларусі. Гэта было яшчэ гадоў пяць таму ці больш. Рабіліся, дарэчы, спробы атрымаць лічбавыя копіі ацалелых фрагментаў Тураўскага Евангелія і больш раннія, ды без выніку... І вось нашы калегі з Бібліятэкі Урублеўскіх пайшлі насустрач: на пэўных умовах прадаставілі нам лічбавую копію. Яе мы і выкарысталі, калі рабілі факсімільнае ўзнаўленне культурнага помніка. На той аснове падрыхтавалі грунтоўнае выданне — з навуковымі даследаваннямі, дадаткамі на беларускай, рускай ды англійскай мовах. І вось — прэзентацыя, на ёй некалькі экзэмпляраў факсімільнага выдання былі перададзены ў Бібліятэку Урублеўскіх.

— Мне ўспамінаюцца такія паэтычныя радкі: **“Аддай — і вернецца табе, як покліч рэхам,/ Прасі — і дасца ў спрацаваную далонь!/ Як дождж — зямлі, як снег — вясковым стрэхам,/ Што бруд сцяргелі восені гнілой”...** Бо не толькі ж на грошы пабагацела Бібліятэка Урублеўскіх, калі дала ў Беларусь копію нашай святыні. Далі — і аддадзенае вярнулася ім цікавым выданнем. Ды яшчэ і вялікаю ўдзячнасцю. Мяркую, гэта і прыклад для іншых, хто гатовы да супрацы з беларусамі. Тыя 10 аркушаў Евангелія ў сховах — безумоўна, велізарная каштоўнасць. А тут яна яшчэ і цудоўным чынам прымножылася...

— Так, праект атрымаўся ўзаемакарысным і знакавым. І ўжо на прэзентацыі мы разумелі: гэта кропка толькі ў адным праекце, а ў супрацоўніцтве — шматкроп’е... Прыкідваем, што яшчэ можна супольна зрабіць. Для Беларусі першачарговае значэнне маюць пытанні захавання і папулярызацыі той беларускай спадчыны, што захоўваецца ў Вільнюсе. І для Літвы Тураўскае Евангелле вельмі каштоўнае: гэта ж самы старажытны кніжны помнік з тэрыторыі, што некалі ўваходзілі ў склад Вялікага Княства Літоўскага, нашай агульнай дзяржавы. Больш ранняя кнігі ў Літве не захавалася. І літоўцы ўжо капалі глыбока, вивучаючы аркушы. Ёсць і ў Літве даследчыкі кшталту Сяргея Цемчына, што

Раман Матульскі (злева) і Сігіта Нарбутас

Фрагмент Тураўскага Евангелія

працуе ў Інстытуце літоўскай мовы. Ён даволі глыбока даследаваў мову Тураўскага Евангелія.

— Аднак гэткага знаўцы самога старажытнага Турава, напрыклад, як наш даследчык-археолог Пётр Лысенка, у Літве няма...

— Тым і карысная супраца: кожны вивучае помнік, скарыстоўваючы нейкія свае веды. Скажам, візуальнае аздабленне Тураўскага Евангелія, яго ілюмінацыю найлепш даследавалі расіяне, у прыватнасці, Васіль Пуцко. Як вядома, кніжныя помнікі — гэта комплексныя з’явы культуры. Пры аналізе кожнага патрэбны розныя спецыялісты: каб разгледзець помнік з усіх бакоў, калі падобныя даследаванні не рабіліся. Добра, як ёсць напрацоўкі папярэднікаў. А іх важна звесці ў адзін тэкст, у адно выданне.

— Інтэгральная тая праца атрымліваецца. Вам асабіста яна па душы?

— Так. Я культуралаг і ў тым сябе ўпэўнена пачуваю. Культуралагі даследуюць культуры ў цэлым: духоўную і матэрыяльную, высокую і штодзённую, асобныя яе сферы... Мне імпануюць заўжды спробы звесці розныя даследаванні ў агульную форму. Падаць іх на адной мове. А працэс гэты, можна было пераканацца і на прыкладзе з факсімільным узнаўленнем Тураўскага Евангелія, надзвычай складаны.

— Ды ўсё ж, як вы казалі, ёсць у планах і новыя супольныя праекты з Літвой?

— Пляны ёсць, ідэі ёсць, а праектаў канкрэтных пакуль няма. Мы прагаворвалі з кіраўніцтвам Бібліятэкі Урублеўскіх магчымасць падпісання Дамовы аб

супрацоўніцтве. І нават такі праект падрыхтаваны. Цяпер фармулюем канкрэtnыя прапановы па нашай супрацы. Нам, вядома ж, вельмі цікавая тая частка нашай кніжнай спадчыны, што захоўваецца ў Літве. А там вельмі шмат каштоўных кніжных помнікаў. Гэта, напрыклад, і Мсціжскае Евангелле (з тэрыторыі цяперашняга Барысаўскага раёна), і кнігі са збораў Віленскага беларуска-

га музея імя Івана Луцкевіча, і кнігі з калекцыі Віленскай публічнай бібліятэкі (а там збіраліся самыя старажытныя рукапісы і старадрукі), многія іншыя каштоўнасці. У Вільнюсе захоўваюцца і шматлікія выданні віленскія, а таксама аршанскія-куцеінскія, магілёўскія, супрасьскія ды іншыя. І гэта для нас вельмі цікава. У Беларусі, напрыклад, цяпер ёсць толькі 2 экзэмпляры друкаванай Берасцейскай Бібліі, выдадзенай у 1563-м на сродкі і намаганнямі Мікалая Радзівіла Чорнага (450-гадовы юбілей яго сёлета святкуем). Прычым адзін з іх — гэта адносна нядаўна куплены фрагмент, другі ж больш-менш поўны экзэмпляр, але таксама

Дэлегацыя з Мінска на Гары Гедыміна

з пэўнымі дэфектамі. І быў ён перададзены ў Беларусь менавіта з Літвы. У той жа час у адной толькі Бібліятэцы Урублеўскіх ёсць яшчэ некалькі такіх экзэмпляраў Берасцейскай Бібліі, прычым поўных.

— І на якіх умовах каштоўнасць перададзена была ў Беларусь?

— Гэта было яшчэ за савецкім часам, таму — бясплатна.

— А з Бібліятэкі Храптовічаў са Шчорсаў, з нашага Панямоння нічога туды не трапіла?

— Ёсць некалькі рарытэтаў і адтуль. Але — адзінкавыя, як і ў нас. Адна кніга са Шчорсаў, дарэчы, параўнальна нядаўна была выяўлена ў нашых фондах. Але гэта выключэнні, бо пераважная большасць кніг са збору графаў Храптовічаў у свой час была перавезена ў Кіеў. І там захоўваецца. Для нас, а таксама і для літоўцаў яны маюць вялікую цікавасць.

— З кіеўскімі калегамі ў вас ёсць кантакты па той калекцыі? Што канкрэtnа там ляжыць?

— На працягу гадоў пяці з Кіевам вядзецца супраца па Бібліятэцы Храптовічаў. У свой час яна была інцыявана на ўзроўні ЮНЭСКО — дзякуючы нашай Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЭСКО. Былі выдаткаваныя фінансавыя сродкі на правядзенне першаснага даследавання і ўліку тых помнікаў. Украінскія спецыялісты зрабілі лічбавыя копіі тытульных аркушаў кніг — і на большасці з іх ёсць экслібрысы Шчорсаўскай бібліятэкі. На іх аснове нашы спецыялісты зрабілі бібліяграфічнае апісанне. І прынамсі кнігі раняга часу — а гэта XV, XVI, XVII

стагоддзі — былі ўлічаныя. І ў выглядзе электроннага выдання такая бібліяграфічная рэканструкцыя пару гадоў таму пабачыла свет у НББ. Гэта быў вельмі яркі, важны праект. І гэтая праца прадаўжаецца. Нашы калегі з Кіева працуюць па Бібліятэцы Храптовічаў як з планавай тэмай, у бліжэйшым часе, мяркую, усю калекцыю апішуць. І мы будзем мець пра яе даволі поўнае ўяўленне. Больш таго: у выданні, мною згаданым, ёсць некалькі лічбавых копіяў саміх кніг у поўным аб’ёме — ад першай да апошняй старонкі. Гэта мы дамовіліся-папрасілі іх туды ўключыць. У прыватнасці, там ёсць вельмі каштоўны рукапіс Статута ВКЛ у другой рэдакцыі 1566 года.

— Вернемся ў Вільнюс. Дамова аб супрацоўніцтве з Бібліятэкай Урублеўскіх у вас рыхтуецца. А з іншымі кнігасховамі?

— Была дамова з Нацыянальнай бібліятэкай Літвы імя Мажвідаса, ёсць стасункі з Універсітэцкай бібліятэкай. Кантакты ўмацоўваем. На гэты раз для спецыялістаў НББ была паўнацэнная стажыроўка, мы пабывалі ў буйнейшых бібліятэках Літвы. Найперш — у Бібліятэцы Урублеўскіх, кнігасховішчы класічнага кшталту. Там зберагаюць спадчыну, і гэта іх асноўная місія. Багацейшыя беларускія і літоўскія зборы. Нам у натуральным выглядзе ўсё паказвалі: і Тураўскае Евангелле, і Мсціжскае Евангелле...

— Як, дарэчы, зберагаецца там Тураўскае Евангелле: у нейкай скрынцы ці пакеце?

— У скрынках, у спецыяльных сховішчах, умовах. Задачу захавання спадчыны калегі выконваюць цудоўна. А на другі дзень нам паказалі Бібліятэку Вільнюскага ўніверсітэта. Яна і старая класічная з адна-

го боку, і ў нагу з часам ідзе. Заснавана ў часы ВКЛ пры падтрымцы ў значнай меры і Радзівілаў, і Пятра Скаргі ў XVI—XVII стагоддзях. Была пры Віленскім калегіуме, пры Віленскай езуіцкай акадэміі. Там багацейшыя беларускія зборы. Нам паказалі і стары будынак у цэнтры горада, тамтэйшыя беларускія зборы, калекцыі іншых цікавых аб’ектаў. Потым глядзелі і нядаўна ўзведзены будынак за горадам, у зоне кампусаў. Гэткі адукацыйна-культурны цэнтр, які працуе 24 гадзіны ў суткі, тысячы наведнікаў. Выдача, вынас кніг з бібліятэкі, вяртанне на канкрэtnую паліцу — усё аўтаматызавана. На кнігах — радыёчастотныя меткі, па іх працуюць камп’ютары. Зоны для працы зручныя, у тым ліку і для чытачоў з дзецьмі.

— Нешта будзеце пераймаць?

— Натуральна! Для таго й паехалі. Мы адзін у аднаго вучымся. Літоўцы як будавалі досвед пераймаць, а цяпер мы іх паглядзелі. Яшчэ нам паказалі Музей Уладароў, ці Палац Вялікіх князёў Літоўскіх, адкрыты ў адрэстаўраваных карпусах Ніжняга Віленскага замка. Шыкоўная экспазіцыя, якая ілюструе нашу агульную беларуска-літоўскую гісторыю. Усё прыгожа, ярка, цікава, пададзена паймаўскаму. Сёе-тое мяркую і адтуль пераймаць.

— А нешта хоць віртуальнае ці лічбавое вам калегі літоўскія змогуць перадаць?

— Яны і перадаюць! Мы актыўна займаемся і рэальным, і віртуальным дакументаабменам. Рэальны — гэта, напрыклад, калі некаторыя кнігі з Віленскай беларускай бібліятэкі імя Івана Луцкевіча атрымалі ў межах дакументаабмену. Мы перадаем у Літву цікавыя для нашых калег кнігі, яны — цікавыя для нас, звычайна з дублетаў. Такі абмен надзвычай карысны. Калі ў нас нейкага выдання 5 экзэмпляраў, а ў іх ніводнага, то смела абменьваемся. А таксама лічбавымі копіямі: многае атрымалі. Дарэчы, літоўцы маюць ці не найлепшы ў Еўропе досвед стварэння электроннай калекцыі кніжных помнікаў і помнікаў культуры. Яны стварылі на базе Нацыянальнай бібліятэкі Літвы каардынацыйна-метадычны цэнтр праекта “Электронная спадчына”. На яго ў Еўропе глядзяць як на адзін з самых прагрэсіўных. Ён добра метадычна адпрацаваны: што і як адбіраць для ўключэння ў рэстэр, па якіх крытэрыях апісваць помнікі... І ў нас цікавых напрацовак шмат. Так што супрацоўніцтва ў нас — узаемакарыснае.

Гутарку вёў Іван Ждановіч

ПЛАНЕТА ЛЮДЗЕЙ

Звон з Нагасакі

У Чырвоным касцёле Мінска смуткавалі над стратамі, панесенымі японцамі 70 гадоў таму ад узрыву другой у свеце атамнай бомбы

Адам Мальдзіс

Як вядома, першая атамная бомба, калі не лічыць пробных узрываў у амерыканскіх штатах Невада і Нью-Мексіка, без асаблівай на тое патрэбы (бо Японія ўжо рыхтавалася да капітуляцыі) знішчыла 6 жніўня 1945 года Хірасіму. Яшчэ больш жахлівай была трагедыя Нагасакі: той партывы горад у даліне Уракамі ўвогуле не з'яўляўся значным ваенным аб'ектам. Пазней высветлілі: амерыканскі лётчык 9 жніўня таго ж года, у 11 гадзін 02 минуты скінуў на яго смяротны груз... выпадкова, бо не змог даляцець да ўказанай камандаваннем мэты. Сімвалічнай ваеннай стратай стаў лічыцца старадаўні і шматпакутны каталіцкі касцёл Уракамі ў імя святой Клары: з 12 тысяч яго парафіян літаральна абвугліліся восем з паловай. А з-пад руін храма змаглі дастаць толькі частку статуі Дзевы Марыі, якая стала з гадамі сімвалам Міру ў свеце, ды чуда ацалелы звон, які называлі "звонам Анёла".

Трагедыя японцаў стала яшчэ больш блізкаю беларусам пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Актывізаваліся і беларуска-японскія кантакты. Вясной 2000 года беларускі парламентарый і грамадскі дзеяч, прадстаўнік у Беларусі японскага дабрачыннага фонду імя Фукабэры з галоўнай сядзібаю ў Нагасакі Юрый Папоў звярнуўся да старшыні Мінгарвыканкама Міхаіла Паўлава з прапановай: устанавіць перад касцёламуімясвятыхСымонаіАлены(Чыр-

воным касцёлам) копію "звона Анёла". Неўзабаве гарадская ўлада прыняла рашэнне аб узвядзенні помніка. Яго аўтар, японскі дызайнер Марыяма, да вяршыні канструкцыі-каплічкі, склеенай з драўляных брусоў, прымацаваў бронзавы звон вагой 150 кілаграмаў. На яго вонкавым баку відаць адлітая эмблема святыхі пацярпелага горада. А 20 верасня таго ж года мемарыял "Звон Нагасакі" быў адкрыты. "Копія таго звона ўстаноўлена тут як напамін пра ўсе ахвяры выпрабаванняў ядзернай зброі і ядзерных катастрофаў XX стагоддзя; перададзена касцёлу святых Сымона і Алены, усяму беларускаму народу. Давайце аб'яднаем нашы намаганні і пабудуем на гэтай зямлі свет без ядзернай зброі і войнаў. Памолімся за мір!" — такая мемарыяльная дошка закладзена пад звонам, у які і цяпер кожны можа пазваніць. На ўрачыстасць прыляцела дэлегацыя японцаў: больш за 40 чалавек. Госці ўручылі мінчанам пасланне нагасакскага архібіскупа Франсіска Ксаўера Сімамота і фрагмент абязвочанай галоўкі драўлянай статуі Дзевы Марыі.

Сёлета — 15 гадоў, як адкрыты ў Мінску гэты незвычайны помнік-памярэджанне. А ў сярэдзіне жніўня ксёндз-магістр Уладзіслаў Завальнюк, пробашч касцёла ў імя Святых Сымона і Алены, пабудаванага на сродкі іх бацькі, "мінскага Сталыпіна" Эдварда Вайніловіча, адправіў імшу за 70-гадовай даўнасці ваенных ахвяр у Нагасакі. На іх ушанаванні прысутнічаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Японіі ў Беларусі Цікахіта Харада з жонкаю.

Ён жа падзякаваў за зямона мінчанам за гуманны акт. Потым усклаў да помніка "Звон Нагасакі" вялікі букет кветак.

А яшчэ праз колькі дзён Юрый Папоў прынес мне ў рэдакцыю сваю не так даўно выдадзеную кніжку "Голос Ангела". Яна багата ілюстравана рэдкімі здымкамі. Але асноўная яе каштоўнасць у іншым. Аказалася, аўтар сабраў разам выключныя звесткі пра змаганне многіх людзей супраць атамнай зброі ў свеце. І гэтая высакародная барацьба сімвалізуецца цяпер адметным мінскім прыкасцельным мемарыялам.

Ці не першымі на "Звон Нагасакі" адгукнуліся пацярпелыя "ад настустваў Чарнобыльскай трагедыі" парафіяне з вёскі Грушаўка Нараўлянскага раёна Гомельшчыны. Прачытаўшы ў газеце "Звязда" пра ўрачыстасць-адкрыццё помніка, але не маючы грошай на паездку, яны паслалі ў сталіцу мяшэчак з "горсткай нашай мучаніцкай зямлі для супольнай афяры (!) пад звон каля Чырвонага касцёла ў Мінску". І далей ішлі 22 подпісы. Цяпер на мемарыяле закладзена капсула з зямлёй з беларускай Грушаўкі.

З часам мінскі мемарыял ператварыўся ў пантэон "Ядзерныя катастрофы XX стагоддзя". Сюды былі прывезены капсулы з зямлёй з казахстанскіх стэпаў (булейшы Сяміпалацінскі атамны палігон закрыты быў толькі 29 жніўня 1991 года) і прычарнобыльскага ўкраінскага горада Прыпяць, з японскіх гарадоў Хірасіма, Нагасакі, Фукусіма, тут ёсць

Мемарыял "Звон Нагасакі" — у самым цэнтры Мінска

і кавалак горнай пароды з тэрыторыі былога савецкага атамнага палігона на архіпелагу Новая Зямля, зямля з-пад горада Аламагорда (штат Нью-Мексіка, ЗША), дзе была выпрабавана першая атамная бомба.

У Беларусі, як вядома, цяпер прыняты закон, які выключнае прымяненне і размяшчэнне на яе зямлі атамнай зброі. Гэты прыклад мае сусветнае значэнне. "Страх і неразуменне ахоплівае, — піша Уладзіслаў Завальнюк у прадмове да кнігі Юрыя Папова, — калі глядзіш на некаторых лідараў дзяржаваў, якія проста рвуцца да атамнай зброі. А краіны, якія мелі яе, у

радасці, што яе пазбавіліся: Казахстан, Беларусь, Украіна".

Калі гэты матэрыял рыхтаваўся да друку, у свеце па рашэнні Генасамблеі ААН ад 2 снежня 2009 года ў чарговы раз адзначаўся Міжнародны дзень дзеянняў супраць ядзерных выпрабаванняў. Гэта робіцца цяпер штогод 29 жніўня: для таго па ініцыятыве Прэзідэнта Казахстана Нурсултана Назарбаева выбраны дзень афіцыйнага закрыцця Сяміпалацінскага ядзернага палігона.

"Звон Нагасакі" ў Мінску памярэджае: ядзерныя трагедыі, якіх было ўжо няма, не павінны паўтарацца.

ПОКЛІЧ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Цёплыя сустрэчы сяброў

Турысты з Эстоніі былі прыемна ўражаныя тым, як сустракаюць гасцей у Беларусі

"Дружба без межаў" — менавіта пад такой назвай праходзілі сустрэчы творчых гуртоў Нарвскага беларускага таварыства "Сябры" і членаў эстонскіх абшчын Нарва і Нарва-Йыэсуу ў беларускім горадзе-пабраціме Барысаве. У сярэдзіне жніўня групы турыстаў пабывала ў Беларусі. Ініцыятарам і галоўным арганізатарам сустрэчы з Беларуссю было Нарвскае беларускае таварыства "Сябры". Эстонскія ж таварыствы Нарвы і Нарва-Йыэсуу былі прадстаўлены ансамблем, на чале яго — старшыня эстонскага таварыства Нарва-Йыэсуу Тыйу Тоом. Доўтую дарогу да Мінска нам прыхарашвалі песні на эстонскай, рускай і, вядома ж, беларускай мовах, прычым у выкананні ўсіх турыстаў. За тры дні, праведзеныя ў Беларусі, мы змаглі пабачыць Мінск, Барысаў і Нясвіж, пазнасіцца з многімі жыхарамі краіны, атрымаць асалоду ад прыгажосці парлін гэтай зямлі:

Нясвіжскага і Мірскага замкаў. Наведалі таксама Мемарыяльны комплекс Хатынь, дзе ўсклалі кветкі, аддаўшы даніну памяці ахвярам вайны.

Пра сустрэчы ў Барысаве, горадзе-пабраціме Нарвы, раскажу асобна. На ўездзе ў Барысаў нас сустракаў фальклорны гурт "Шматгалоссе" з прыгожым, вялікім (і смачным!) караваем, які пакаштаваў ўсе госці. Пасля агляднай экскурсіі па горадзе і яго наваколлях у Доме культуры адбыўся вялікі канцэрт "Дружба без межаў". Выступіла каля дзясятка беларускіх калектываў і прадстаўнікі нашых таварыстваў з Эстоніі. За 7 гадоў дружбы Нарвы і Барысаве, нагадаю, адбыліся ўжо чатыры канцэрты ў Нарве і цяпер вось быў другі прыезд нарвскіх "Сяброў". А потым яшчэ была ў Барысаве прыгожая сяброўская вечарынка, дзе было шмат розных прысмакаў, а таксама беларускіх песень і танцаў. І самае галоўнае: былі сардэчныя зносіны і цёплы, душэўны прыём гаспадароў. Вялікі дзякуй арганізатарам сустрэчы: Марыне Віктараўне Булой-

Госці з Эстоніі ў Мінску, ля Опернага тэатра

чык, Галіне Мікалаеўне Марцінчык ды іншым добрым людзям!

Пакідаючы гасцінню беларускую зямлю, многія з нас ужо падалі свае заяўкі Людміле Аннус, старшыні суполкі "Сябры", на ўдзел у будучых паездках у Беларусь. А як пад'езджалі да Нарвы, адзін з эстонскіх удзельнікаў адзначыў: ехаў у Беларусь з некаторым скептыцызмам і бояззю. Але, убачыўшы выдатныя дарогі, дагледжаныя палі і лясы, убачыўшы і пакаштаваўшы беларускія прадукты, купіўшы нашы тавары, ён проста ўлюбіўся

ў гэты гасцінны народ, у нашу гасцінную краіну!

А завяршыць свой аповед пра паездку на Бацькаўшчыну я хачу словамі адной з беларускіх песень, якія зразумелыя на любой мове. У ёй — усе тыя пачуцці, з якімі пакідалі мы нашу Радзіму: "Палюбіць Беларусь вельмі проста/ За гасцінных і шчодры людзей./ Боль чужы адчуваюць тут востра/ І прыветна страчаюць гасцей!"

Віктар Байкачоў,
намеснік старшыні суполкі
"Сябры", г. Нарва

НАВАКОЛЛЕ

Пры Асвеі — проста рай!

Іван Іванаў

Беларусь і Расія маюць намер стварыць на памежжы трансгранічны біясферны рэзерват

Фотаздымкі з непаўторных прыгажосці мясцін запаведнай прыроды на поўначы Віцебшчыны лёгка знайсці ў інтэрнэце. У прыватнасці, там ладзіць фотапаляванні вядомы майстар Сяргей Плытквіч, ён жа дырэктар Міжнароднага фонду падтрымкі дзікай прыроды "Красны Бор". Цяпер, як стала вядома, на тых тэрыторыях можа быць створаны трансгранічны біясферны рэзерват. Намеснік міністра прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Ігар Качаноўскі паведаміў журналістам: ён ужо сустракаўся з кіраўніцтвам Асацыяцыі запаведнікаў і нацыянальных паркаў Паўночнага Захаду Расіі. На сустрэчы гаварылі пра стварэнне рэзервата "Асвея — Красны Бор — Нацыянальны парк "Себежскі". Ён будзе стварацца пад эгідай ЮНЭСКО, і матэрыялы па беларускай частцы прыродаахоўнай тэрыторыі ўжо гатовы.